

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Людмила Костова, катедра „Англицистика и американистика“,
Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“,

за дисертационния труд на Спасимир Стоянов Тренчев

на тема

ЧОВЕКЪТ ЗАД АВАТАРА НА ЛИТЕРАТУРНИЯ КИБЕРГЕРОЙ В РОМАНИТЕ НА КОРИ ДОКТОРОУ „ДЕН ЗА ДЕН В МАГИЧЕСКОТО ЦАРСТВО“ И „НЕПОЗНАТО МЯСТО“ И В „НЕВРОМАНТИК“ НА УЛИЯМ ГИБСЪН

за присъждането на образователната и научна степен „доктор“

в Научна област 2. Хуманитарни науки
Професионално направление – 2.1. Филология
Специалност – История на... (Американска литература)

1. Академично развитие и професионален опит на дисертанта

Спасимир Тренчев е завършил специалност „Етнология“ в ЮЗУ „Неофит Рилски“ през 2001 г. и специалност „Английска филология“ през 2009 г. От същата година дисертантът е преподавател в ПМГ „Академик С. Корольов“, Благоевград.

Тренчев е автор на романи, разкази и поезия, както и на научни статии. Участвал е в научни и обучителни семинари и конференции.

2. Характеристика на дисертационния труд на Спасимир Тренчев

Дисертационният труд на Спасимир Тренчев е написан на български език и се състои от 165 страници, около единадесет от които посочват използваната библиография. Трудът включва увод, три основни глави и заключение.

Основните цели на дисертацията са две: (1) „да се открие, че научната фантастика (НФ) е повече научна, отколкото измислица (игра на въображението) и в началото на ХХІ век преживява своя ренесанс под влияние на експоненциалното развитие на технологиите и (2) „да се изследва какво представляват човекът и човешкият образ, поставени зад аватара на кибернетическия организъм“ (Автореферат, с. 2). Обяснено е по-нататък, че методологията на труда съчетава два подхода („включва съчетаване на два подхода“): прескриптивен и дескриптивен. Първият е

квалифициран като „описателен“, а вторият – като „обяснителен“ (Автореферат, с. 5, Дисертация, с. 6). Посочено е, че в стремежа си да постигне тези цели дисертантът е открил две съществени особености на киберфантастиката, а именно: (1) тя е значим жанр, „защото не се занимава със социалните или битови конфликти на отделния индивид, а с дълбоко значими теми и формиращи процеси, засягащи както цялото човечество, така и космоса“ (Дисертация, с. 6) и (2) „има своите корени в митовете, чиято съдържателна основа се намира далеч във времето и пространството на Земята и продължава напред към бъдещето“ (Дисертация, с. 7). За да илюстрира тези специфични особености на жанра, дисертантът обещава да предприеме сравнителен анализ не само на романа на Уилям Гибсън „Невромантик“, както е посочено в заглавието на дисертацията, а на цялата трилогия, от която този роман е част, както на един роман и една повест от Кори Доктороу (Дисертация, с. 7). Стилът на двамата автори е определен като „необичаен“ и това според дисертанта ги прави „непознати и далечни“ за „основната читателска публика“ (Дисертация, с. 7).

По заглавието на дисертацията и въстъпителните ѝ части имам следните забележки:

- (1) Защо в заглавието са посочени първо името и произведенията на Кори Доктороу, а романът „Невромантик“ на У. Гибсън, който ги предхожда хронологически, а и се счита за основополагащо произведение на киберфантастиката, ги следва? Никъде в дисертацията не открих обяснение за тази подредба. Освен това ако обект на изследване в дисертацията е *цялата* трилогия на Гибсън, а не само първият роман от нея, то би било редно това да се отрази в заглавието.
- (2) Посочената по-горе първа основна цел определено ме озадачава: по-високата степен на „научност“ само за киберфантастиката ли се отнася или за научната фантастика изобщо? Да, в научната фантастика от края на миналото столетие и началото на настоящето се забелязва тенденция у някои автори да поставят произведенията на „здрава“ научна основа, появява се т. нар. „hard science fiction“, чиито представители са Грег Бър, Дейвид Брин и др., но дори и за техните произведения трудно може да се каже, че в тях „научността“ е победила (литературната) „измислица“. Нещата са доста противоречиви и е добре да се въздържа от крайни обобщения.

- (3) Следващият ми проблем е с „прескриптивния“ и „дескриптивния“ подход - думата „прескриптивен“ ще рече „предписателен“, а „дескриптивен“ – „описателен“. Дисертантът определено не се е върнал към *прескриптивния* подход на литературните критици от края на XVII и началото на XVIII век - а и слава Богу, че това не е станало! В основната част на дисертацията откриваме предимно *описание* на спецификата на „приказната“ и „научната“ фантастика, открояване на някои основни теми в произведенията на У. Гибсън и К. Доктороу, както и в тези на други научни фантасти, и коментар върху тези теми. На мястото на дисертанта просто бих описала подхода си като „дескриптивен“ – в смисъл на „описателен“ – с елемент на „обяснителност“.
- (4) Твърдението за основната причина за „значимостта“ на киберфантастика, цитирано по-горе, е доста наивно. С лека ръка е задраскана значителна част от световната литература. Що се отнася до присъствието на митове в литературните произведения, по въпроса е писано твърде много и бе желателно дисертантът да попрочете и помисли, преди да направи поредното си крайно обобщение.
- (5) В уводната част на дисертацията, както и по-нататък, киберфантастиката упорито се противопоставя на „традиционната“ литература. На с. 7 се говори за „основната читателска публика“. В един научен труд е желателно да има прецизност и това предполага *дефиниране* на понятия като горните. До колко обаче е изобщо възможно прецизно дефиниране на понятие като „традиционна литература“ в този контекст?
- (6) Последният ми въпрос по уводната част на дисертацията е: защо са избрани точно тези произведения за анализ? Изборът трябваше да се обоснове по някакъв начин.

По очевидни причини няма да се спра толкова подробно на основните глави на дисертацията. Освен всичко съм автор на *становище* – според сайта на ЮЗУ становището е с дължина от около 2 или 3 страници, а като гостенка аз съм длъжна да се *стремя* да се съобразя с изискванията на своите домакини.

Първа глава е с общетеоретичен характер. В първата ѝ част се открояват разликите между „приказната“ и „научната“ фантастика, като очевидно под първото

се има предвид жанрът „фентъзи“ (“fantasy”), а под второто – science fiction. По принцип по въпроса е писано немало, но аз не виждам съществена нужда от подобно разделение в този конкретен случай. Бих предпочела да прочета стабилен коментар върху множеството по-ранни критически текстове върху спецификата и развитието на научната фантастика като жанр. Подобен коментар може да се базира върху ключови за научната фантастика литературно-критически сборници от статии, каквито са *The Cambridge Companion to Science Fiction* (2003), *The Routledge Companion to Science Fiction* (2009), *The Cambridge Companion to American Science Fiction* (2015). Не открих нито едно от тези заглавия в библиографията, а според мен те са основополагащи. Доколкото те съдържат и пространни коментари върху киберфантастиката, от липсата им е белязана и втората част на общотеоретичната глава.

Във втората глава паралелът между „приказната“ и „научната“ фантастика е продължен, като се обръща внимание на разликите в езика на произведенията от двата жанра. Отново попадаме на прекомерни обобщения, като това за употреба на архаична лексика в произведенията от жанра „фентъзи“. Има и известни несъответствия: ако целта е да се открие жанровата специфика на киберфантастиката, би трябвало акцентът да падне изцяло върху нея, без „забелжки“ към А. Кларк и Станислав Лем. От друга страна, на стр. 69 – 70 в тази глава се натъкнах на едно доста стряскащо тълкуване на романа на Мери Шели „Франкенщайн“. Твърди се, че „идеята, че разумният индивид е създаден по Божий образ и подобие в този роман е с погрешна представа, защото е разбрана буквално“ и че това е (по принцип?) „проблемът на материалистичното познание“ (с. 70). Трудно ми е да преценя каква точно грешка вмениява г-н Тренчев на покойната Мери Шели или на романа ѝ!

Третата глава, която е най-дългата част на дисертацията, е посветена на „същинската“ част от изследването. Тя разглежда „киберпространствения свят“ на Уилям Гибсън и „тихия бунт“ на Кори Доктороу – този път имената им се дават в правилния хронологически порядък. Тази глава съдържа ред доказателства за искрения интерес на дисертанта към изследваните от него произведения на киберфантастиката. Отново има крайни обобщения – напр. онова за готическите нюанси, които получават ново измерение в трилогията на Гибсън (с. 83). Готическият жанр е белязан от голямо разнообразие и е непродуктивно да го схематизираме.

В заключителната част на дисертацията се подчертава „новаторският“ характер на киберфантастиката и нейната съзвучност с проблемите на белязания от технореволюцията свят, в който живеем. Ред от „прозренията“ на този вид фантастика обаче преповтарят много от казаното в онази литература, която дисертантът би определил като „традиционна“. За вплитането на някои до болка познати образи и тропи в киберфантастиката е писано немалко. Препоръчвам статията на Майкъл Ливай по въпроса (Michael Levy, “Fiction, 1980 – 1992”, *Routledge Companion To Science Fiction*, pp. 153-162). Любовта към даден тип литература трябва да се „подправя“ с известна доза скепсис – особено когато целта ни е да анализираме, а не просто да славословим.

3. Заключение

Спасимир Тренчев е автор на труд, явно писан с любов към изследваната материя. С много от написаното от него не съм съгласна. Горните ми препоръки отразяват слабости в дисертацията, които схващам като съществени. Забележките ми също така целят да насочат вниманието на Тренчев към други възможности за изследване на избрания от него материал.

Въпреки резервите си считам, че на дисертанта може да бъде присъдена образователната и научна степен “доктор“. Представям това си мнение на вниманието на уважаемото научно жури.

15.06. 2018 г.

Проф. д-р Людмила Костова

В. Търново